

УДК 504.06+32.001

Енвайронменталізм і типологічні характеристики глобалістичної свідомості

Р.М. КОЛІСНІЧЕНКО

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Кіровоград, Україна,

E-mail: RMK7@ukr.net

Авторське резюме

Проаналізовано антропо-зберігаючий та глибинно-екологічний підходи до розуміння сутності енвайронменталізму. Запропоновано визначення енвайронменталізму як глобальної екологічної течії, що визнає самоцінність природного світу, всіх його елементів та має на меті порятунок людства від світових екологічних загроз, шляхом досягнення стійкого балансу планетарної екосистеми, забезпечення належного стану навколишнього природного середовища, гармонійного розвитку людини і природи.

Розроблено типологію глобалістичної свідомості за ставленням до розв'язання глобальних проблем у сфері взаємовідносин людини і природи. Основні типи глобалістичної свідомості, по мірі зростання рівня бережливості у ставленні до природи, розташовано у наступній послідовності: екодеструктивний, антропоцентричний, екоспоживацький, екотрадиційний, енвайронментальний, священно-етичний, природоцентричний та антропофобський. Розробляючи типологію глобалістичної свідомості за зазначеним критерієм також виділено її нейтральний тип.

Доведено, що енвайронментальна глобалістична свідомість є екологічно орієнтованою системою уявлень, яка відображає шляхи розв'язання глобальних екологічних проблем у відповідності до принципів енвайронменталізму. Цей тип глобалістичної свідомості відрізняється високим ступенем усвідомлення глобальних екологічних проблем, стійким прагненням до реалізації ефективних способів їх гуманного розв'язання, чим обумовлюється його оптимальність, необхідність максимального поширення серед населення планети.

Зроблено висновок, що становлення енвайронментальної глобалістичної свідомості, як запоруки порятунку людства від власноруч створених глобальних екологічних загроз, може бути значно прискорене за умов відповідного сприяння з боку урядів, засобів масової інформації, навчальних закладів, політичних партій, громадських організацій та інших інститутів політичної соціалізації.

Ключові слова: енвайронменталізм, глобалістична свідомість, типологія, глобальні проблеми.

Environmentalism and typological characteristics of globalistion consciousness

R.M. KOLISNICHENKO

Interregional Academy of personnel management, Kirovograd, Ukraine,

E-mail: RMK7@ukr.net

Abstract

Analyzed anthropo-saving and environmental-depth approaches to understanding the essence environmentalism. The definition of environmentalism as global environmental trends that recognizes the intrinsic value of the natural world, all its elements and aims to rescue mankind from global environmental threats by achieving a sustainable balance of planetary ecosystems, the proper state of the environment and harmonious development of man and nature.

Developed the typology of globalization consciousness attitude to solving global problems in the relationship between man and nature. The main types globalistion consciousness, as the growth of thrift in relation to nature, located in the following sequence: ecodestructive, anthropocentric, ecoconsumerist, ecotraditional, environmental, sacred-ethical, naturecentric and antropofobiastic. Developing a typology of globalistion consciousness above criteria also highlighted its neutral type.

Proved that environmental globalistion consciousness is environmentally oriented system of ideas that reflect solutions to global environmental problems in accordance with the principles environmentalism. This type of consciousness globalistion a high degree of awareness of global environmental problems, persistent desire to implement effective methods of humane solution, the optimal it is due, the need to maximize the spread of population.

It is concluded that the formation environmental globalistion consciousness as a prerequisite for saving humanity from self created global environmental threats can be greatly accelerated by the terms of the assistance of governments, the media, educational institutions, political parties, public organizations and other institutions of political socialization.

Key words: environmentalism, hlobalistion consciousness, typology, global problems.

Постановка проблеми. Загострення сучасної екологічної кризи, нещадне руйнування екосистем, різке погіршення якості навколишнього середовища не лише негативно відбивається на стані здоров'я мільярдів людей, а й ставить під загрозу саме існування людської

цивілізації. Серед найбільш відчутних, загрозливих проблем глобального розвитку на перший план виходять проблеми у сфері взаємовідносин людини та природи. Умонастрої людей щодо питань збереження навколишнього середовища, екологічно безпечного забез-

© Р.М. Колісніченко, 2016

печення людства природними ресурсами обіймає значний пласт структурних елементів глобалістичної свідомості, є однією з її базових складових, що потребує детального наукового дослідження. У цьому контексті зростає актуальність наукового аналізу змісту енвіронменталізму як глобальної природоохоронної течії, типологічних характеристик і особливостей формування глобалістичної свідомості суспільства як основного чинника розв'язання глобальних екологічних проблем.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні особливості політичної свідомості вивчали такі дослідники, як О.Бабкіна, В.Бєбик, В.Горбатенко, М.Головатий та ін. Значення глобальних проблем у сфері взаємовідносин людини і природи стало предметом досліджень А.Дзєха, К.Корсака, Ф.Саніна та багатьох інших учених. Проте сучасні підходи до розуміння сутності енвіронменталізму, типологічні характеристики глобалістичної свідомості суспільства в контексті енвіронментального мислення залишаються недостатньо дослідженими.

Метою дослідження є аналіз сутності енвіронменталізму та типологічних характеристик глобалістичної свідомості.

Виклад основного матеріалу. Екологічна складова глобалістичної свідомості суспільства є тією частиною глобалістичної свідомості, в межах якої відбувається відображення системи уявлень відносно глобальної екологічної кризи, її особливостей, проявів, загроз, способів подолання, людської діяльності, що здійснюється з метою розв'язання глобальних екологічних проблем, екологічної самосвідомості суспільства [5].

Якісна трансформація екологічних характеристик глобалістичної свідомості перебуває у тісному взаємозв'язку з проблемами екологічної етики, концептуальне оформлення якої відбувається у 40-х – 50-х роках ХХ ст., появою і набуттям світового поширення ідей енвіронменталізму як якісно нової екологічної течії, що ґрунтується на формуванні нових екологічно орієнтованих цінностей, переосмисленні місця людини в природному світі, її ставлення до всього розмаїття екосистем, до всього живого, категоричне переосмислення змісту соціально-екологічних відносин.

С.Баньковська розглядає енвіронменталізм в якості переваги природних цінностей соціальним, що мають ознаки девальвованих; прагнення компенсувати невідчужуваність соціальної стихії зверненням до світу природи, що пізнається науковими методами й підкоряється людині; сприйняття природи як останнього оплоту, що об'єднує відчужених один від одного людей і єдиного атрибута суспільства, який зберігає його солідарність; пошуків внутрішньої гармонії людського суспільства в незбагненності зв'язків усього живого і про-

явів життя від біологічного до соціального [2, с. 120; 4]. Таким чином, підкреслюються важливі відмінності енвіронменталізму від антропоцентризму, зокрема визнання людини невід'ємною часткою світу природи, а також необхідності гармонійного, органічного взаємовпливу між людиною і природою, що передбачає бережливе ставлення до останньої як єдиний шлях збереження єдності людства.

І.Несін дещо розширює зміст поняття енвіронменталізму, включаючи до нього не лише прагнення до гармонії між людиною і природою, а й основні принципи глибинної екології, за якими цінність природи визнається незалежно від інтересів людства. Під енвіронменталізмом І.Несін розуміє загальнотеоретичну й світоглядну орієнтацію свідомості, що фокусує увагу на взаємодії соціальних утворень з навколишнім середовищем та виявляється у таких сферах теоретизування, як філософія, право, соціологія, етика, естетика та ін. До умовних елементів енвіронменталізму дослідник відносить теоретичні світоглядні орієнтації щодо гармонізації відносин людини з навколишнім середовищем, а також практичний світовий екологічний рух (біхевіорестичну складову енвіронменталізму) [8].

А.Дзєх, аналізуючи енвіронменталізм як світогляд, заснований на новому варіанті філософії природи - «зеленої» концепції відносин між людиною і навколишнім світом, до основних принципів енвіронменталізму відносить: 1) відмову від ієрархічної картини світу, що передбачає верховенство людини над природою; 2) перехід від одностороннього людського впливу на природу до взаємовпливу природи і людини, метою якого є задоволення потреб не лише людини, але й усього природного співтовариства, визнання природи повноправним суб'єктом такого взаємовпливу; 3) неухильне дотримання законів екосистеми; 4) розповсюдження етичних норм як на відносини між людьми, так і на взаємовідносини людини з природою, необхідність охорони природи заради самої природи [4].

Найбільш поширеним серед науковців є визначення енвіронменталізму (від англ. environment – оточення, середовище) як нової парадигми традиційного екологічного мислення, що базується на відмові від антропоцентризму щодо природи, піклуванні про охорону й чистоту навколишнього середовища та забезпеченні існування людини як біологічного виду. Якщо на попередніх етапах взаємовідносин людини і природи традиційний екологічний рух був спрямований на захист навколишнього середовища від людини для його подальшої експлуатації з метою задоволення людських потреб, то в основі енвіронменталізму лежить визнання якості природного середовища головною умовою виживання людства. На відміну від локальних екологічних ру-

хів, що передували появі енвайронметалізму, ця світоглядна парадигма носить більш активний, глобальний характер, отримує поширення на світовому рівні, що обумовлено розумінням людством усієї небезпеки сучасної екологічної кризи, свого екологічного обов'язку. Енвайронменталізм орієнтований на подолання екологічної кризи шляхом її сприйняття як питання життя в цілому й виживання людської цивілізації [9, с. 184-185].

В цьому контексті основною метою енвайронменталізму є усвідомлення людством, що імперативні умови його виживання полягають у розумінні того, що руйнування навколишнього середовища, як сукупності елементів, які у своїй взаємодії складають простір для життя людини, може призвести до знищення людства як виду; фундаментальних змінах основних ціннісних орієнтацій, відмові від егоцентризму, перегляді умов соціально-економічного розвитку, критичному ставленні до технічного прогресу [9, с. 185].

Серед широкої палітри сучасних визначень енвайронменталізму доцільно виокремити два основні підходи до розуміння змісту цього поняття: антропоцентричний та глибинно-екологічний. В межах першого підходу енвайронменталізм розглядається як екологічна течія, головною метою якої є порятунок людства від екологічної кризи, що з часом може набути ознак екологічної катастрофи й призвести до знищення людства як виду. В цьому розумінні природа розглядається виключно крізь призму інтересів людини, а піклування про навколишнє середовище інтерпретується лише як спосіб людського виживання.

Глибинно-екологічний підхід передбачає розгляд енвайронменталізму як більш широкого поняття, що включає в себе не лише турботу про долю людства, а й визнання самоцінності усього живого, піклування про природу як таку, навіть якщо цього не вимагають інтереси людини. Згідно із цим трактуванням, головна мета енвайронменталізму охоплює як убезпечення людства від самознищення, пов'язаного з глобальним забрудненням і знищенням екосистем, так і неперешкоджання, без вагомих на те причин, розвитку інших форм життя, збереження усього багатства світу природи, його природної краси і гармонії. Така якість енвайронменталізму може характеризуватися співчуттям до живих істот, прагненням до позбавлення їх від страждань, що здатне виявлятися у самообмеженні у відносинах з природою.

Враховуючи наявність єдності сучасної наукової думки стосовно того, що енвайронменталізм за визначенням протистоїть антропоцентризму як теорії, що визначає цінність довкілля у прямій залежності від його користі для людини, справедливим є науковий аналіз енвайронменталізму в межах саме глибинно-екологічного підходу. Аргументами на ко-

ристь об'єктивності такого підходу виступає і важлива роль співчуття, зокрема співчуття до тварин, у системі загальнолюдських гуманістичних цінностей, і біологічна єдність, взаємовплив усіх природних видів як обов'язкова умова забезпечення балансу і стійкості екосистеми. Тому один з основних принципів глибинної екології щодо відсутності у людини права знищувати природні види без життєво важливої на це причини має розглядатися як невід'ємна ознака сучасного енвайронменталізму.

Отже, під енвайронменталізмом слід розуміти глобальну екологічну течію, що визнає самоцінність природного світу, усіх його елементів та має на меті порятунок людства від світових екологічних загроз, шляхом досягнення стійкого балансу планетарної екосистеми, забезпечення належного стану навколишнього природного середовища, гармонійного розвитку людини і природи. Як справедливо зазначає Р.Паелке, саме енвайронменталізм, як всеохоплююча система мислення, інтегрована у політику на базі прогресивних цінностей, має стати основою майбутньої цивілізації та здійснити значний якісний вплив на розвиток людства в цілому [8]. Розвинена, енвайронментально дозріла екологічна складова глобалістичної свідомості виступає основним чинником збереження екосистем планети й порятунку людства від негативних наслідків власної екологічно шкідливої діяльності.

Проте в екологічному контексті глобалістична свідомість сучасних суспільств є далеко неоднорідною. За ставленням до розв'язання глобальних проблем у сфері взаємовідносин людини і природи, основні, виділені нами, типи глобалістичної свідомості, по мірі зростання рівня бережливості у ставленні до природи, слід розташувати у наступній послідовності: екодеструктивний, антропоцентричний, екоспоживацький, екотрадиційний, енвайронментальний, священно-етичний, природоцентричний та антропофобський. Розробляючи типологію глобалістичної свідомості за зазначеним критерієм слід також виділити її нейтральний тип.

Екодеструктивна глобалістична свідомість характеризується прямою залежністю ставлення до навколишнього середовища й глобальних екологічних проблем від змін настрою, психологічно вмотивованим, хвилюподібним бажанням руйнувати природу, завдавати шкоди природному світу незалежно від контексту власних інтересів чи інтересів людства. Подібна психологічна особливість, як правило, пояснюється несприятливими умовами виховання, вродженою жорстокістю, агресивністю, життєвою нереалізованістю й безвідповідальністю особистості. Все це, в поєднанні з низьким або нульовим рівнем усвідомлення глобальних екологічних проблем, стає однією з причин їх

примітивного, викривленого сприйняття, формування неадекватних уявлень щодо еталонної моделі взаємовідносин людини та природи, агресивного ставлення до навколишнього середовища. Екодеструктивність свідомості може виявлятися у діях, що загострюють глобальні проблеми (на зразок спустошливого вирубування лісів, чим посилюється парниковий ефект), а також у незгоді з необхідністю як природоохоронної діяльності людства в цілому, так і окремих її видів, цілеспрямованому перешкодженні такої діяльності.

Представники антропоцентричного типу глобалістичної свідомості повністю поділяють принципи антропоцентризму, згідно з якими центром світу і найвищою цінністю є людина, котра займає вершину світової ієрархії і на власний розсуд розпоряджається довкіллям, що є людською власністю. Цінність природного світу визначається виключно його корисністю для людини, природа аналізується лише як об'єкт дії людини, засіб задоволення її потреб, що має максимально використовуватися для отримання корисного продукту. Розвиток людства має імперативно підпорядковувати собі розвиток довкілля, потреби якого ігноруються, як і потреби усіх живих істот [7, с. 82-83; 11].

Цей тип глобалістичної свідомості передбачає формування ставлення до природи на основі прагматичних інтересів, надаючи емоційним чинникам лише другорядне значення, проте відрізняється низьким рівнем усвідомленості глобальних екологічних проблем, переконанням у слабкості чи відсутності необхідності природоохоронної діяльності на глобальному рівні, нехтуванням природними законами екосистем, що в кінцевому підсумку призводить до посилення глобальних загроз у сфері взаємовідносин людини та природи, зростання ступеня їх небезпечності.

Екоспоживацький глобалістичний свідомості характерний середній рівень розуміння значення глобальних проблем, усвідомлення доцільності охорони навколишнього середовища, здійснення системної глобальної діяльності з деескалації глобальних екологічних викликів, зокрема врегулювання чисельності населення планети, подолання глобального потепління, боротьби з глобальним поширенням тяжких захворювань і т.д. Носії екоспоживацької глобалістичної свідомості сходяться на думці про необхідність сприяння розвитку науки, науково-технічного прогресу, використанні відновлюваних джерел енергії, розробці і запровадженні екологічно безпечних технологій, здатних суттєво змінити сучасний стан біосфери. Разом з тим у конфлікті інтересів охорони природи з економічною вигодою, отриманням матеріальних благ за рахунок виснаження природних ресурсів планети й забруднення довкілля перевага віддається останній. Явно виражений пріоритет економічних інтересів над

екологічними інтересами виявляється у значному гальмуванні світової природоохоронної діяльності, позбавленні людства можливості пропорційного розв'язання глобальних проблем, внаслідок чого спостерігається їх загострення, зокрема продовження винищення лісів, втрата якості ґрунтів, збільшення шкідливих викидів, надлишку відходів у надмірних обсягах тощо.

До ознак екотрадиційної глобалістичної свідомості належить вищий за середній рівень усвідомлення світових небезпек, відхід від споживацького ставлення до природного середовища, визнання пріоритету інтересів охорони довкілля над економічними інтересами, доцільності реалізації системи глобальних заходів з запобігання перевищення норм екологічного забруднення, надмірного виснаження природних ресурсів, розуміння необхідності комплексного розв'язання проблем глобальної екології, що позитивно відбивається на результативності їх вирішення.

Проте ефективність глобальної екологічної діяльності представників цього типу глобалістичної свідомості гальмується тривіальним, обмеженим розумінням мети й основних цілей розв'язання глобальних екологічних проблем, неусвідомленням того, що справжня мета їх вирішення полягає у порятунку людства від створених ним глобальних загроз, здатних знищити свого творця як вид, а також збереженні гармонії світу природи, його природної краси. Нерозуміння того, що подолання глобальних екологічних викликів є імперативною умовою виживання людства поєднується з мотивацією до їх подолання виключно з позиції людських інтересів. Тобто піклування про природу відбувається лише тому, що таке піклування відповідає інтересам людини, при цьому інтереси самої природи залишаються без належної уваги.

Нейтральний тип глобалістичної свідомості відображає нейтральне, байдуже ставлення до глобальних проблем охорони довкілля, що, як правило, пояснюється низьким або нульовим рівнем усвідомлення їх значення, повною відсутністю інтересу до пізнання особливостей глобальних загроз, як наслідку незбалансованості відносин людини та природи, що сприяє продовженню швидкоплинних тенденцій щодо значного погіршення глобальної екологічної ситуації.

Антропофобський тип глобалістичної свідомості є найбільш радикальною формою піклування про глобальне довкілля, що відрізняється стійким відчуттям ненависті до людства як ворога природи, який своїми діями її знищує. Людство безпідставно сприймається в якості основного чинника кризового забруднення природного середовища шкідливими відходами, надмірного виснаження сил природи, нещадного руйнування світової екосистеми. У зв'язку з небажання людини зупинити чи бодай істот-

но пом'якшити системну екоруйнівну діяльність, нездатністю врятувати природу й самого себе від негативних наслідків такої діяльності, формується стійке почуття ненависті до людства в цілому чи його істотної частини.

Крайні форми екологічно обумовленого бажаня завдавати людству шкоди можуть ставити під сумнів навіть право на життя людини, що своїми діями шкодить природі. В історії відомий випадок, коли лісник, піклуючись про недоторканість лісу, фізично знищував тих людей, що рубали дерева [7, с. 84].

Сприйняття глобальних проблем у сфері взаємовідносин людини і природного світу представниками антропофобської глобалістичної свідомості можна охарактеризувати як гостро диспропорційне і вкрай небезпечне. Високий рівень усвідомлення частини глобальних проблем екології поєднується з суперечливими з точки зору справедливості, прав людини й здорового глузду, методами розв'язання таких проблем. Ними може передбачатися широкий спектр неприйнятних для цивілізованого світу пропозицій, від застосування грубих покарань відносно порушників законів природи і до фізичного знищення «екологічно шкідливої» частини людства. Природоцентрична глобалістична свідомість характеризується прихильністю до принципів природоцентризму, передбачає визнання того, що на вершині ієрархічної піраміди світу перебуває природа як найвища цінність, процесу розвитку якої має підпорядковуватися розвиток людства. Призначення людини зводиться до підкорення й служіння природі, охороні її недоторканості, розмаїття видів, зокрема і тих, що є шкідливими для людства. Корисність дій людини розглядається лише у прямій залежності від їх корисності для природи [3; 7, с. 84-85].

Для подолання глобальних екологічних викликів носіями природоцентричної глобалістичної свідомості пропонуються радикальні природоохоронні заходи, такі як глобальна відмова від більшості досягнень сучасної цивілізації, ведення вкрай обмеженого, аскетичного способу життя у примітивних помешканнях, на зразок первісних жител, різке звуження асортименту й обсягів промислового виробництва, зокрема виробництва одягу, його тривале використання упродовж всього життя, повна відмова від хімічного удобрення землі тощо. Перелічений комплекс заходів є гіпертрофованим відображенням природоохоронних уявлень, що характеризуються надмірно високим ступенем радикалізму та не можуть бути позитивно сприйняті сучасним суспільством. Несправедливе позбавлення людства більшості благ цивілізації майже повністю знівелює значення більшої частини досягнень науково-технічного прогресу, призведе до припинення розвитку більшості його напрямків, різкого падіння якості життя населення, неприпустимого

зниження продовольчої, медичної, зовнішньої безпеки, рівня культурного розвитку тощо. Все це позбавляє сенсу будь-які спроби наукового виправдання такої глобальної стратегії.

Представники священно-етичного типу глобалістичної свідомості схилиються до принципів релігійно-екологічного напрямку «Етика дикої природи», заснованого американським екофілософом Л.Гребер. Вони не вважають обов'язковою відмову людства від благ цивілізації, проте різко засуджують будь-яке людське втручання у дику природу, намагання нею керувати, використовувати, виступають за максимальне можливе розширення меж природно-заповідних фондів, пропагують любов до дикої природи як священного блага, обов'язкове самообмеження, дотримання вегетаріанства [1, с. 96-108].

Поряд з високим ступенем розуміння необхідності радикальної зміни поглядів людства на взаємовідносини з природою, об'єктивною оцінкою значення частини глобальних екологічних загроз, зокрема проблем кліматичних змін, демографічної кризи, надлишку забруднень, спостерігається цілковите несприйняття й відкидання глобальних викликів, пов'язаних із забезпеченням людства природними ресурсами, освоєнням світового океану, космічного простору, чим унеможливується їх неупереджений аналіз і дієве вирішення.

Енвайронментальна глобалістична свідомість є екологічно орієнтованою системою уявлень, що відображає шляхи розв'язання глобальних екологічних проблем у відповідності до вищеописаних принципів енвайронменталізму. Цей тип глобалістичної свідомості відрізняється високим ступенем усвідомлення усіх глобальних екологічних загроз, стійким прагненням до реалізації ефективних способів їх гуманного розв'язання, чим обумовлюється його оптимальність, приналежність до гуманізаційної глобалістичної свідомості, необхідність максимального поширення серед населення Землі.

Висновки. Енвайронменталізм є проявом намагання людства врятувати планету від шкідливих наслідків своєї діяльності, що потребує глибокого осмислення не лише науковцями, а й більшістю населення світу. Становлення енвайронментальної глобалістичної свідомості, як запоруки порятунку людства від власноруч створених глобальних екологічних проблем, може бути значно прискорене за умов сприяння з боку урядів, засобів масової інформації, навчальних закладів, політичних партій, громадських організацій та інших інститутів політичної соціалізації. Невпинне загострення глобальних екологічних проблем обумовлює високу перспективність подальших наукових досліджень особливостей формування екологічної складової глобалістичної свідомості суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аболіна Т. Г., Нападиста В. Г., Рихліцька О. Д. Прикладна етика. Навч. посіб./ За наук. ред. Панченко В. І. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 392 с.
2. Баньковская С. П. Инвайронментальная социология / С.П. Баньковская. – Рига: Зинате, 1991. – 130 с.
3. Бестужев-Лада И. В. Буржуазная футурология в поисках «новой цивилизации» / И. В. Бестужев-Лада // США: экономика, политика, идеология. – 1983. – № 8. – С. 40–51.
4. Дзех А. В. Энвайронментализм как новая концепция отношения к природе / А.В. Дзех // «Актуальные вопросы общественных наук: социология, политология, философия, история»: сборник статей по материалам XLIV-XLV международной научно-практической конференции (21 января 2015 г.). – 2015. – № 1 (42). – С. 59–65.
5. Колісніченко Р. М. Історичний аналіз проблеми формування екологічної складової глобалістичної свідомості суспільства / Р. М. Колісніченко // Слов'янський вісник. Збірник наукових праць. Серія: Історичні та політичні науки. – 2013. – Вип. 15. – С. 97–101.
6. Корсак К. В., Плахотнік О. В. Основи сучасної екології: Навч. посіб. – 4-те вид., перероб. і допов. / К. В. Корсак, О. В. Плахотнік. – К.: МАУП, 2004. – 340 с.
7. Львовичкіна А. М. Основи екологічної психології: Навч. посіб. / Антоніна Миколаївна Львовичкіна. – К.: МАУП, 2004. – 136 с.
8. Несин И. Г. Экологизация сознания как философский аспект энвайронментализма : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. философ. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» / И. Г. Несин. – Томск, 2003. – 22 с.
9. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
10. Шевцов А. І. Майбутнє людства необхідно спланувати: глобальні загрози і довгострокова стратегія розвитку України / А.І. Шевцов // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1(2). – С. 187–193.
11. Шедловська М. В. Означення та типи екологічної свідомості / М. В. Шедловська // Український соціум. – 2011. – № 2. – С. 95–100.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2016

REFERENCES:

1. Abolina, T. G., Napadista, V. G., Rihlitska, O. D., 2012. Prikladna etika [Applied ethics. Tutorial]. «Center uchbovoi literaturi, Kyiv (in Ukrainian).
2. Bankovskaja, S. P., 1991. Environmentalnaja sociologia [Environmental sociology]. Zinate, Riga (in Russian).
3. Bestugev-Lada, I. V., 1983. Burguaznaja futurologia v poiskah «novoy civilizacii» [Bourgeois futurology in search of a «new civilization»]. Ekonomika, politika, ideologia 8, 40–51, USA (in Russian).
4. Dzeh, A. V., 2015. Environmentalizm kak novaja koncepcija otnoshenija k prirode [Environmentalism as a new concept of attitude to nature]. «Aktualnie voprosi obshestvennih nauk: sociologia, politologija, philosophia, istorija»: sbornik stattey po materialam XLIV-XLV megdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferencii (January 21, 2015) 1(42), 59–65 (in Russian).
5. Kolisnichenko, R. M., 2013. Istorichnij analiz problem formuvannja ekologichnoi skladovoy globalistichnoy svidomosti suspilstva [Historical analysis of the problem of the formation of the environmental component of the globalistion consciousness society]. Slovianskiy visnik. Zbirnik naukovih prac. Serija: Istorichni ta politichni nauki 15, 97–101 (in Ukrainian).
6. Korsak, K. V., Plahotnik, O. V., 2004. Osnovi suchasnoi ekologii: Navch. posib. [Fundamentals of modern ecology: Textbook]. MAUP, Kyiv (in Ukrainian).
7. Lovochkina, A. M., 2004. Osnovi ekologichnoi psihologii: Navch. posib. [Fundamentals of environmental psychology: Training]. MAUP, Kyiv (in Ukrainian).
8. Nesin, I. G., 2003. Ekologizacija soznaniya kak filosofskiy aspekt environmentalizma: avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni kand. filosof. nauk : spec. 09.00.11 «Socialnaja philosophija» [Greening of consciousness as the philosophical aspect of environmentalism: abstract. dis. for the scientific. PhD degree. philosoph. sciences: spec. 09.00.11 «Social philosophy»]. Tomsk (in Russian).
9. Politologichnij enciklopedichnij slovník [Political science encyclopedic dictionary]. Geneza, Kyiv (in Ukrainian).
10. Shevcov, A. I., 2007. Maybutne ludstva neobhidno splanuvati: globalni zagrozi i dovgestrokovaya strategija rozvitku Ukraini [The future of humanity should plan: global threats and long-term development strategy of Ukraine]. Strategichni prioriteti 1(2), 187–193 (in Ukrainian).
11. Shedlovskaja, M. V., Oznachennja ta tipi ekologichnoi svidomosti [Definitions and types of environmental consciousness] Ukrainskiy socium 2, P. 95-100 (in Ukrainian).

Колісніченко Роман Миколайович – кандидат політичних наук, доцент
Міжрегіональна Академія управління персоналом
Адреса: 25026, м. Кіровоград, вул. Варшавська, 2
E-mail: RMK7@ukr.net

Kolisnichenko Roman Mikolayovich – PhD in political science, associate professor
Interregional Academy of personnel management
Address: 2, Warshawska Str., Kirovograd, 25026, Ukraine
E-mail: RMK7@ukr.net